

Välfärdsbarometern 2010

En rapport från SEB Trygg Liv, juni 2010

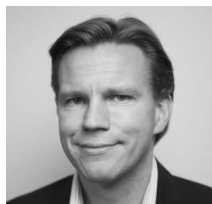
Dags att tala om eget ansvar i välfärden

Framtidstron och optimismen har återvänt. I förra årets Välfärdsbarometer kunde vi tydligt se att många människor var oroliga över att förlora jobbet eller bli sjukskrivna. I årets undersökning menar de flesta att de har god ekonomisk standard, att de har fått det bättre och att den positiva trenden kommer att fortsätta.

Välfärdsbarometern är en årligt återkommande attitydundersökning, som SEB genomför för att sätta välfärdsfrågorna i centrum. Sedan 2005 har vi på detta sätt kartlagt och analyserat människors attityder till sin privatekonomi i dag och i framtiden, till sina marginaler och kunskaper, till välfärdssystemen och sina framtida livsvillkor som pensionärer. Med hjälp av opinionsinstitutet Demoskop har vi låtit intervju 1 000 svenskar* om dessa viktiga frågor.

Årets undersökning förstärker två trender som vi kunnat se under längre tid: å ena sidan är de flesta nöjda med sin situation och ser framför sig en förbättrad privatekonomi under överskådlig tid, å andra sidan är allt fler rädda att falla mellan springorna i det offentliga välfärdssystemet på längre sikt. Privatekonomin, den del vi styr över själva, bedöms fungera väl och ha goda utsikter. Däremot oroar vi oss över de delar av välfärden som ligger lite längre bort, som vi kan lite om och som vi upplever att vi inte kan kontrollera. De tydligaste exemplen är pensionen och äldreomsorgen. Trots att Sverige hela tiden blir rikare, tror en tydlig majoritet att de kommer att få lägre pension och sämre äldrevård än sina föräldrars generation.

Det finns också en betydande öppenhet för delvis förändrad ansvarsfördelning för välfärden än den rådande. Stödet för att välfärden bör finansieras genom en kombination av offentliga och privata pengar stärks år för år. Tre av fyra svenskar föredrar en sådan kombination framför helt privat eller helt offentlig finansiering. Andelen ökar ytterligare i år. En tydlig majoritet säger också att de tycker att individen borde få ta ett större ansvar för välfärden. Ett valår som 2010 är det intressant att se i vilken utsträckning denna omsvängning noteras av de politiska partierna.

Jens Magnusson
Välfärdsekonom

* Årets undersökning genomfördes 24 mars – 1 april 2010 och omfattade 1 001 intervjuer med den svenska allmänheten.

Sammanfattning

Materialet omfattar en lång rad frågeställningar och denna rapport sammanfattar några av de viktigaste.

- Oron över finanskrisen har för det stora flertalet blåst över. 70 procent anser sig ha en god eller mycket god ekonomisk standard. 45 procent tycker att de har en bättre ekonomisk standard i dag än för två år sedan (mot 18 procent som upplevt sig få det sämre) och optimismen inför de närmaste fem åren har ökat med 45 procent sedan förra året.
- På lång sikt råder en betydande oro över det offentliga välfärdsåtagandet. 65 procent av 30-49-åringarna tror att de kommer att få sämre pension än sina föräldrars generation.
- 8 av 10 vet att de bör spara privat för att få en rimlig pension. Samtidigt säger 4 av 10 att de inte tänkt över sina pensionsval och hälften säger att de borde spara mer än vad de gör. Det har dock skett en stor ökning i andelen som tänkt över sina pensionsval jämfört med förra året.
- Stödet för ett större eget ansvar för välfärden fortsätter att öka. Tre av fyra tycker att ekonomisk trygghet och välfärd är något som bör finansieras av en kombination av offentliga och privata medel. 63 procent säger att individen bör få ett större eller mycket större ansvar för att säkra sin egen välfärd. Stödet för ökat individuellt ansvar är allra starkast bland ålderspensionärerna.

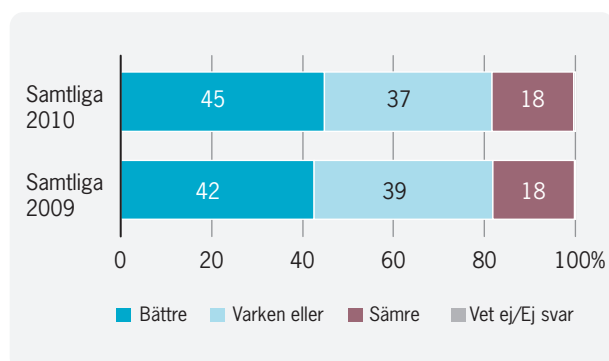
Positiv syn på den egna ekonomin

En tydlig majoritet anser sig ha en god ekonomisk standard. Andelen har förändrats högst marginellt under de senaste två åren, trots det turbulenta makroekonomiska läget.

Människor har dessutom i allmänhet fått det bättre. 45 procent säger sig ha fått en förbättrad ekonomisk standard de senaste två åren. Mindre än hälften så många, 18 procent, tycker sig ha fått det sämre. Den positiva trenden syntes även förra året, men har förstärkts ytterligare. Jobbskatteavdraget och låga räntor har bidragit till den positiva trenden.

De som upplevt den tydligaste förbättringen är förvärvsarbetare (i både offentlig och privat sektor), höginkomsttagare och unga. Ju högre lön och längre utbildning, destom mer upplever man sig ha fått det bättre under de senaste åren. Förtidspensionärer och arbetsökande upplever sig till drygt 40 procent ha fått det sämre.

Om du jämför din egen ekonomiska situation idag med hur det var för två år sedan, tycker du då att du fått det bättre eller sämre?

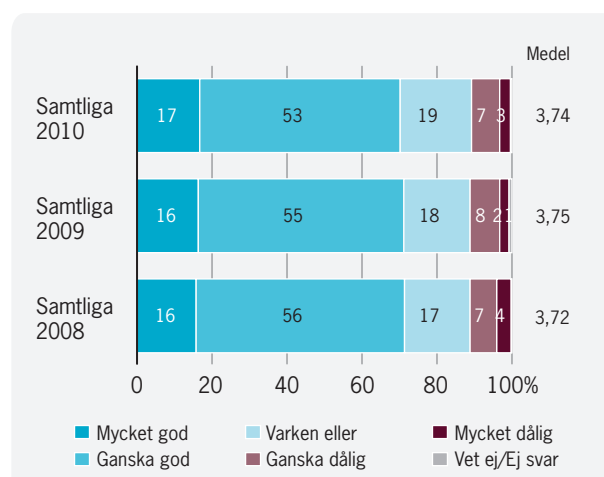

Sammantaget tycker i dag 70 procent att deras ekonomiska standard är god eller mycket god. Bara 10 procent bedömer sin ekonomi som dålig.

Mest nöjda är höginkomsttagare, högskoleutbildade och förvärvsarbetare i både privat och offentlig sektor. Det skiljer mycket lite mellan anställda i privat och offentlig sektor: 80 respektive 78 procent bedömer sin ekonomiska standard som god. Bland de som tjänar över 300 000 kronor om året bedömer 0 procent sin standard som dålig och 92 procent som bra.

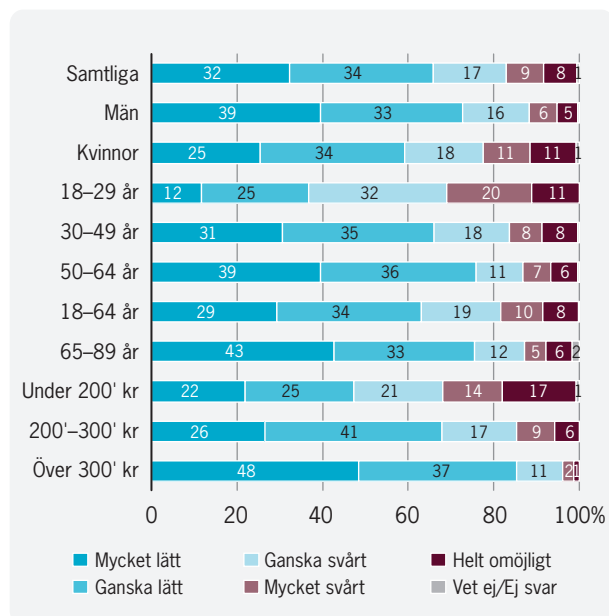
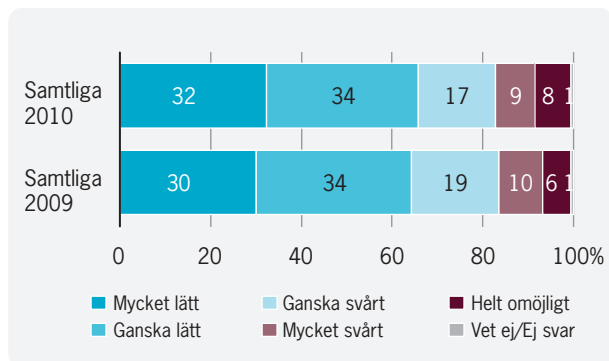
Ungdomar, arbetsökande och förtidspensionärer skiljer tydligt ut sig åt andra hållet. 48 procent av förtidspensionärerna bedömer sin ekonomi som dålig. Det är också värt att notera att hushåll med barn bedömer i mycket högre utsträckning sin standard som god (76 procent) än hushåll utan barn (56 procent)

Hur bedömer du din ekonomiska standard i dag?

De flesta tycker sig ha det bra, och trenden pekar åt rätt håll. Samtidigt är det viktigt att ha en beredskap för oförutsedda händelser, som en tid av arbetslöshet eller sjukdom, eller att bilen behöver lagas. Förändringarna i arbetslöshets- och sjukförsäkringarna har föranlett en av sex (17 procent) att öka sitt sparande. De yngsta och äldsta har ökat sitt sparande i lägst grad; de yngsta för att de inte har råd, de äldsta för att de inte behöver.

Anta att du skulle få oförutsedda utgifter på 30 000 kronor som måste betalas inom en månad. Hur lätt eller svårt skulle det vara för dig att hantera en sådan utgift?

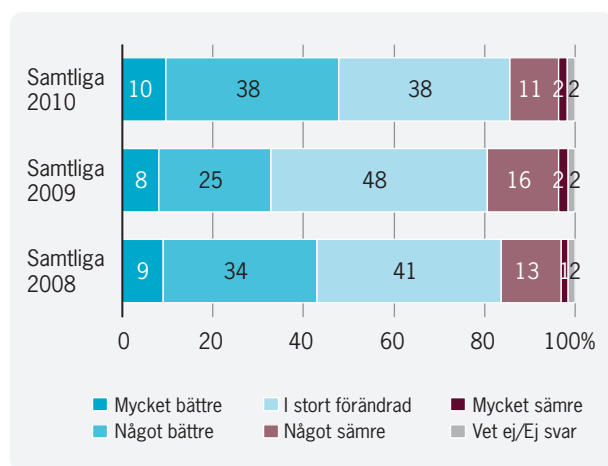
En majoritet svarar att det vore lätt eller mycket lätt att handskas med en oförutsedd utgift på 30 000 kronor. Drygt en tredjedel (34 procent) säger att det skulle vara svårt. Men buffertsparandet är ojämnt fördelat. Bland dem som tjänar över 300 000 kronor om året är det bara drygt tio procent som saknar en reserv som motsvarar en månadslöns. För unga under 30 år är andelen så hög som 63 procent, och för låginkomsttagare 52 procent.

Trendbrott: ökad optimism kring den egna ekonomin

Framtidstron har vänt brant uppåt. I 2009 års undersökning var den privatekonomiska optimismen fortfarande relativt stark, men finanskrisen påverkade människors förväntningar på ett mycket påtagligt sätt och trenden pekade nedåt.

I år har trenden vänt och optimismen ökar markant. Hälften av alla tillfrågade (48 procent) förväntar sig att få en bättre ekonomisk standard under de kommande fem åren. Bara 13 procent förväntar sig att få det sämre. Trendbrottet är särskilt påtagligt i vissa grupper: bland unga vuxna i åldern 18-29, till exempel, förväntar sig 83 procent att få det bättre.

Hur förväntar du dig att din ekonomiska standard kommer att utvecklas under de närmaste fem åren?

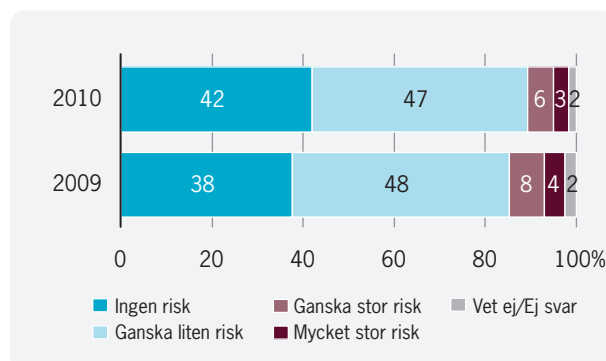

Det är särskilt glädjande att optimismen bland arbetssökande nästan fördubblats (från 42 till 78 procent). Det tyder på att rädslan för att långvarigt så utanför arbetsmarknaden minskat och att de flesta arbetslösa ser framför sig ett återinträde på arbetsmarknaden. Undersökningen visar också att andelen som upplever en ganska stor eller mycket stor risk att bli av med jobbet har minskat med 25 procent (från 12 till 9 procent).

Risken varierar mycket mellan olika grupper, där låginkomsttagare och unga är mest rädda att förlora jobbet. Låginkomsttagare bedömer risken som mer än fyra gånger större än höginkomsttagare. I den yngsta gruppen (18-29 år) finns sju gånger fler personer som bedömer risken att förlora jobbet som mycket stor än i den näst yngsta gruppen (30-49 år).

Att unga oroar sig mer för att förlora jobbet är rimligt. Det är i regel den yngsta arbetskraften som drabbas när företag skär ner. Samtidigt är det oroväckande att de grupper som själva anser sig ha sämst ekonomisk buffert är samma grupper som har störst risk att bli arbetslösa.

Hur stor risk anser du det är att du blir av med ditt nuvarande arbete de närmaste två åren?

Fyra av tio säger att deras ekonomi skulle bli mycket sämre om de blev arbetslösa eller sjukskrivna. För var fjärde person skulle inkomstbortfallet bli så betydande att de skulle tvingas förändra sitt boende eller sin livsstil inom sex månader. Värst utsatta är, återigen, de yngsta och låginkomsttagarna.

Skillnaderna mot förra årets undersökning är mycket små. Förra året pekade alla siffror i en oroväckande riktning: många hade lämnat a-kassan och ökat risken för ett dramatiskt inkomstbortfall i händelse av arbetslöshet, och det fanns en allmän oro för vad skärpningarna

i regelverket kring sjukskrivning skulle leda till. Oron för de ekonomiska konsekvenserna av att bli sjukskriven har fortsatt att stiga. När det gäller konsekvenserna av att bli arbetslös så har oron inte fortsatt att öka, utan stannat på förra årets nivå. Oron för konsekvenserna av att gå i pension har minskat, om än marginellt. Det är anmärkningsvärt att många fler oroar sig för inkomstbortfall i händelse av sjukdom än inför sin pensionering, eftersom pensionering för de allra flesta medför ett betydligt större inkomstbortfall.

Fortsatt oro för pensionen

Svenskarna blir allt äldre. Medelåldern ökar, en allt större andel av befolkningen är pensionärer och vi har i genomsnitt allt fler år kvar när vi pensioneras. De flesta av dessa år är dessutom allt friskare. Detta är förstås strålande nyheter! Samtidigt börjar vi emellertid att jobba allt senare och pensioneras allt tidigare, vilket gör att antalet arbetsår blir allt färre. Och det föds inte tillräckligt många barn för att antalet personer i arbetsför ålder ska hålla jämna steg med antalet pensionärer – på långa vägar. Allt färre ska försörja allt fler.

Detta kommer att sätta mycket stor press på pensionssystemet (liksom på vård- och omsorgssektorn) under de kommande decennierna. Det gäller inte bara i Sverige; de flesta västländer står inför en motsvarande utmaning.

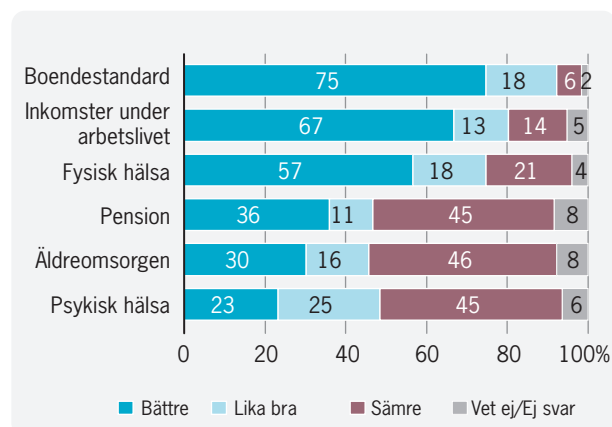
Många människor upplever en osäkerhet inför sin egen framtid. De har inte fått tillräckliga kunskapsverktyg för att veta vad de kommer att få i pension, och många oroar sig över vilka konsekvenser pensioneringen kommer att få på deras livsstil. I alla grupper – män och kvinnor, låg- och höginkomsttagare, unga och äldre – finns en utbredd oro om deras framtida pensioner. De flesta anger att de behöver en större del av sin inkomst i pension för att kunna fortsätta att leva på sin nuvarande levnadsstandard, än vad de kommer att få. Det personliga ansvaret ökas stegvis, utan att det förs någon diskussion om saken. Internationellt är detta på många håll en mycket större diskussion.

Den långsiktiga oron är ofta välgrundad. Samtidigt ser många positivt på sin situation i dag och under de närmaste åren. Det finns anledning att använda en del av detta ökade handlingsutrymme till att satsa på sin framtid.

Kunskapen har dock ökat. I årets undersökning svarar 56 procent att de noga tänkt igenom sina pensionsval, mot 48 procent förra

året och 47 procent året dessförinnan. Låginkomsttagare har i mycket lägre utsträckning tänkt igenom sina pensionsval, och svarar samtidigt att de har svårt att sänka sina utgifter, att de borde spara mer än de gör och, i mer än dubbelt så hög utsträckning som höginkomsttagare, att de ofta oroar sig för sin ekonomi. Oron är alltså störst bland dem som borde spara mest till pensionen, men som har minst marginaler och i praktiken sparar minst av alla.

Tror du att din generation kommer att få det bättre eller sämre än dina föräldrars generation när det gäller ... ?

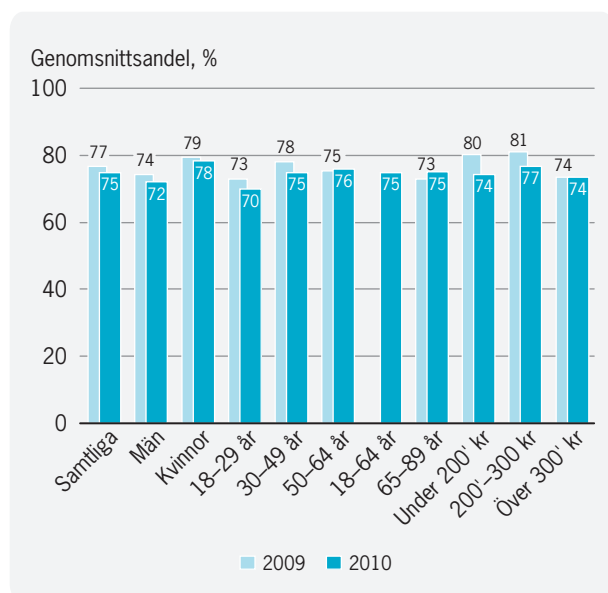
De flesta förväntar sig att ha bättre inkomster, fysisk hälsa och inkomster under yrkeslivet än sina föräldrar. Men de förväntar sig sämre pension, äldreomsorg och psykisk hälsa. Nästan hälften tror att de kommer få sämre pensioner än sina föräldrar. Det indikerar en betydande pessimism; vårt välstånd ökar hela tiden, och levnadsstandarden fördubblas överlag vart 35:e år. Kanske speglar det ökade krav och förväntningar, kanske finns en allmänt spridd bild av att pensionärer knuffas allt längre nedför samhällets prioriteringslista.

Hursomhelst understryker denna dystra bild av framtidens pensioner hur viktigt det är att vi använder en del av vårt växande ekonomiska handlingsutrymme till att satsa på vår egen framtid.

Undersökningen visar också att de flesta vill gå i pension tidigare än vad som kommer att bli fallet. Helst skulle genomsnittssvensken pensioneras vid 62 års ålder, men räknar med att behöva vänta till 64 år. Ju tidigare man pensioneras, desto lägre blir pensionen. För att få ut den pension de anser sig behöva för att kunna fortsätta att leva på en "rimlig och önskvärd" standard skulle de behöva jobba längre än så.

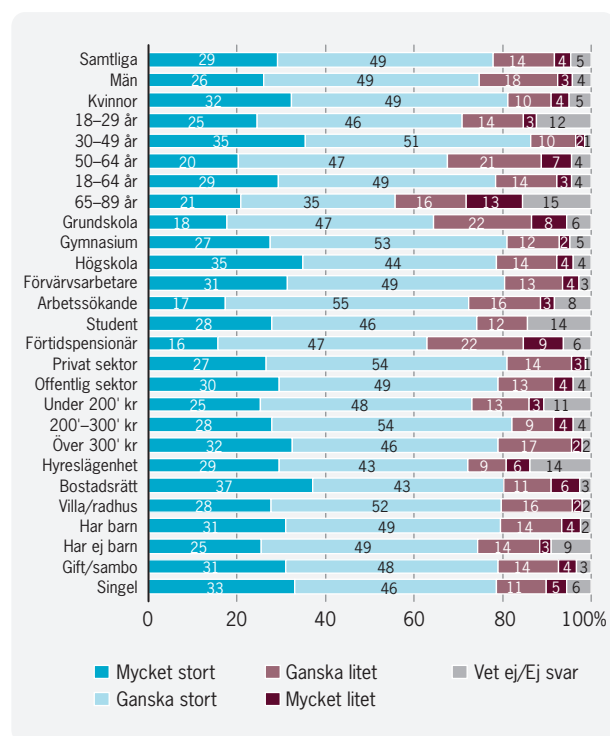
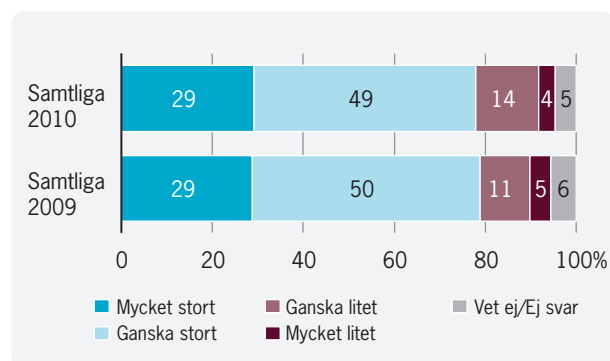
Hur stor del i procent av din nuvarande lön tror du att du kommer att behöva för att ha en rimlig och önskvärd ekonomisk standard som pensionär?

I genomsnitt bedömer svenskarna att de behöver 75 procent av sin lön för att ha en rimlig och önskvärd standard som pensionär. I verkligheten kommer de snarare att få 60-65 procent, inklusive tjänstepension. Om de ska få en rimlig standard så behöver de alltså spara till mellanskillnaden själva, i ett helt privat och frivilligt sparande.

Nästan 8 av 10 är medvetna om att de behöver pensionsspara på egen hand, och knappt en tredjedel anger att behovet är mycket stort. Allra starkast är insikten i åldersgruppen 30-49 år, där 86 procent bedömer att behovet av eget sparande är ganska stort eller mycket stort.

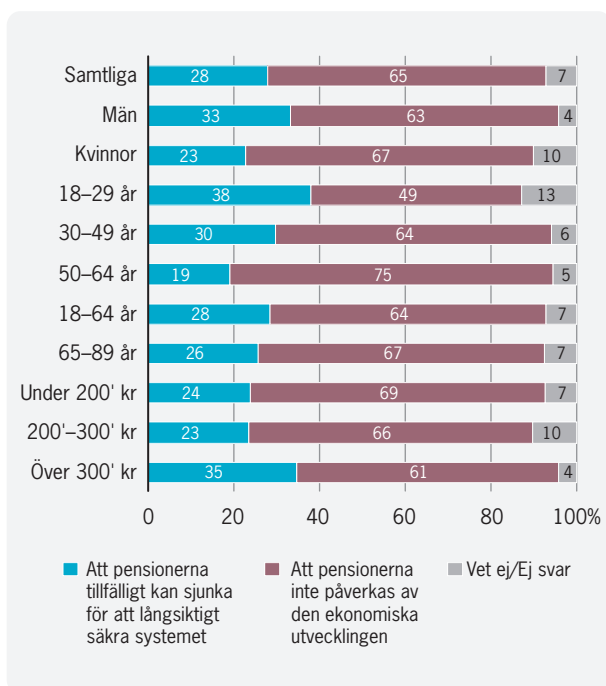
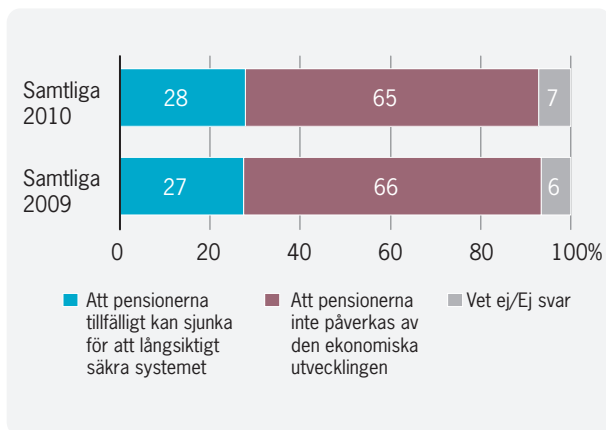
Hur stort tror du att ditt behov är av någon form av eget pensionssparande för att du ska få en pension som är rimlig för dig?

Dessa siffror tyder på att de flesta förstått att de själva behöver bidra aktivt till sin framtida pension, men behovet av kunskap är ändå stort. Kunskapsunderskottet är störst hos de som kommer att få lägst pension, har lägst marginaler och därför behöver ta störst ansvar för att skjuta upp en del av sin inkomst.

Om man ställer frågan om eget ansvar på ett annat sätt svarar 76 procent av höginkomsttagarna att de gjort ett aktivt val av hur deras premiepension ska placeras, mot bara 37 procent av låginkomsttagarna.

I avsikt att pensionerna ska kunna säkras över tiden följer de offentligt finansierade pensionsutbetalningarna den allmänna ekonomiska utvecklingen, vilket innebär lägre pensioner när ekonomin är svag och högre när ekonomin är stark. Vad av det följande tycker du är att föredra?

Under 2009 slog den automatiska balansen i pensionssystemet (den så kallade "bromsen") till. För att pensionerna ska kunna säkras över tiden följer de offentligt finansierade pensionsutbetalningarna den allmänna ekonomiska utvecklingen. Det betyder att pensionerna sjunker när ekonomin går dåligt, men det betyder också att de stiger när ekonomin går bra. Att höja pensionerna i goda tider

men avstå från att sänka dem i dåliga tider skulle skapa stora underskott och riskera att knäcka hela pensionssystemet.

Under de tio år som gått sedan det nya pensionssystemet introducerades har denna följsamhet till samhällsekonomin givit betydligt större pensionshöjningar än vad det gamla ATP-systemet hade givit. 2009 var det första år då bromsen slog till och effekten blev att pensionerna sänktes den 1 januari 2010. Det ledde dels till en politisk diskussion om huruvida bromsen skulle avskaffas, dels till en uppskruvad diskussion om pensionärernas villkor.

På en direkt fråga om hur mycket mer/mindre en genomsnittspensionär får i offentligt finansierad pension jämfört med för ett år sedan svarade ålderspensionärerna själva i regel rätt: de svarade i genomsnitt 208 kronor. Studenter och arbetsökande uppskattade sänkningen till mer än tre gånger högre. Genomsnittet av alla grupper uppskattningar är 387 kronor, nästan dubbelt så mycket som den verkliga siffran.

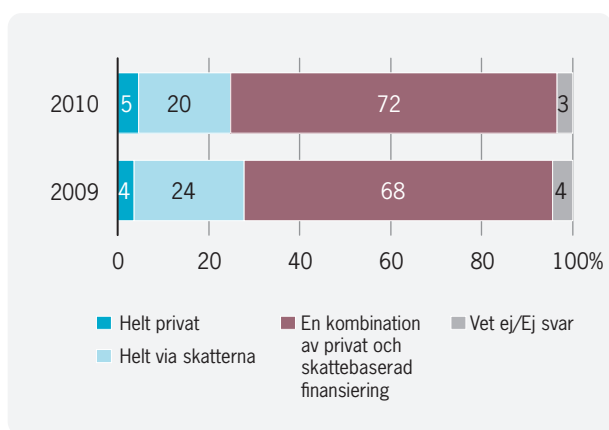
Det kan konstateras att systemet med pensionsnivåer som med automatik är följ samma mot den ekonomiska utvecklingen är dåligt förankrad hos allmänheten. De flesta motsätter sig bromsens funktion. Två av tre tycker inte att pensionerna ska påverkas av den ekonomiska utvecklingen. Bara 28 procent tycker att pensionerna tillfälligt ska kunna sjunka för att långsiktigt säkra systemet. Stödet för bromsen är störst bland de unga. Bland dem i åldern 50-64 år är stödet hälften så stort som i åldern 18-29 år. Män är också mycket mer benägna att stödja bromsen än kvinnor.

Det faktum att de flesta uppskattade sänkningen av pensionsutbetalningarna till dubbelt så hög som den verkliga var, bidrar antagligen till uppfattningen att bromsen är ett problem. Samtidigt finns det något mycket oroande i att en av förutsättningarna för systemets robusthet ifrågasätts av en så stor del av de framtida pensionärerna.

Starkt stöd för ökad privat finansiering av välfärden

Tre av fyra tycker att ekonomisk trygghet och välfärd är något som bör finansieras av en kombination av privata och offentliga medel. 20 procent tycker att finansieringen bör ske helt över skattsedeln, och 5 procent att den bör vara helt privat.

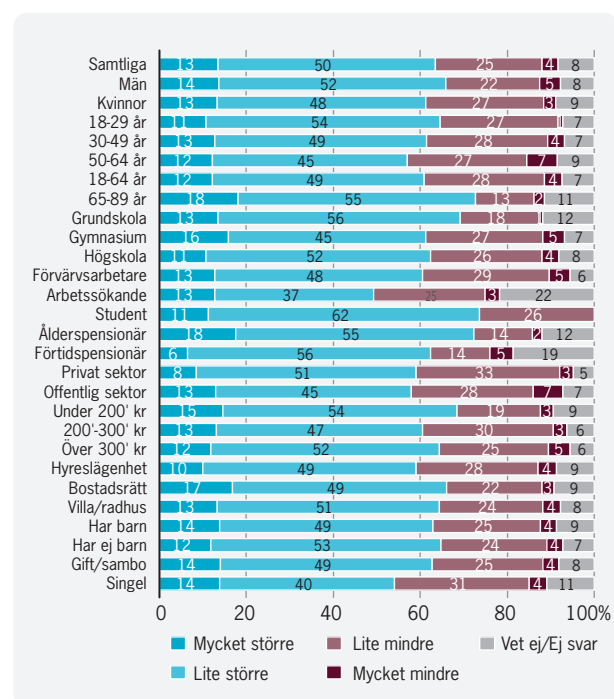
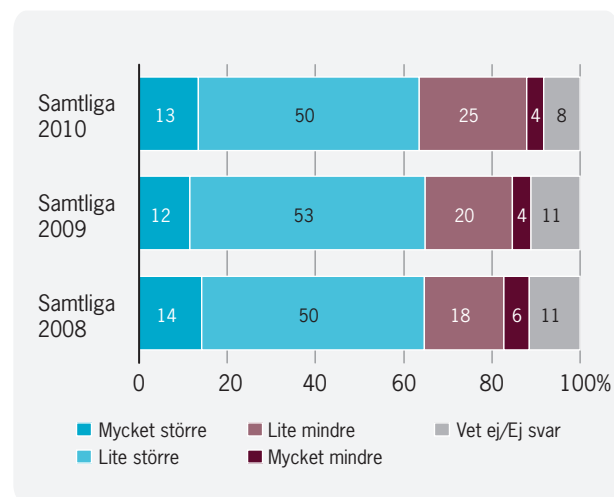
Vilket av följande tycker du är det bästa sättet att finansiera system för ekonomisk trygghet och välfärd?

Stödet för kompletterande privat finansiering är robust och universellt. Det skiljer sig inte särskilt mycket mellan kön, åldersgrupper eller inkomstgrupper; i alla grupper är stödet 67-75 procent. Sedan förra året har stödet för kombinationsfinansiering ökat ytterligare.

En mycket tydlig majoritet (63 procent) tycker också att individen bör få ett större eller mycket större ansvar för att säkra sin egen välfärd (exempelvis sjukpenning och försäkringar mot arbetslöshet och sjukvårdskostnader) jämfört med i dag.

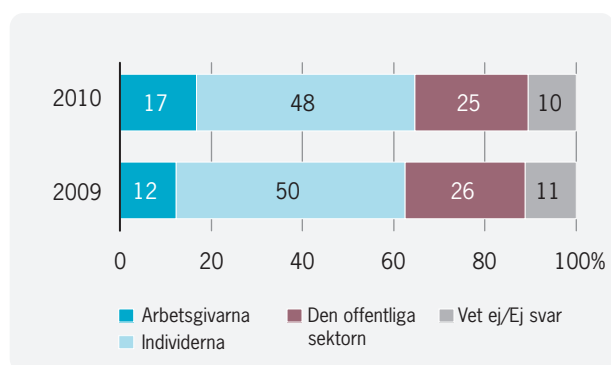
Hur tycker du att människors ansvar för att säkra sin egen välfärd bör förändras jämfört med i dag?

Den grupp som i allra högsta grad tycker att individen bör få ett "mycket större" ansvar för välfärden, är ålderspensionärerna. Stödet är 50 procent högre bland de som fyllt 65 år än de i åldern 18-65 år. 72 procent av ålderspensionärerna tycker att individen borde få ett "mycket

större" eller "lite större" ansvar för välfärden. 15 procent tycker att det borde bli mindre. Den grupp där stödet för ökat individuellt ansvar är allra lägst är arbetssökande. Där är stödet ändå 50 procent, att jämföra med att 28 procent tycker att individens ansvar bör bli mindre.

Vilken av följande tre parter tror du i första hand kommer att få ett ökat ansvar för välfärdsfrågorna de närmaste 10 åren?

Förutom att de flesta menar att det vore bra med ett större eget ansvar för välfärden tror en majoritet också att det faktiskt kommer att bli så.

Nästan hälften tror att det i första hand är individen som under de närmaste tio åren kommer att få ett ökat ansvar för välfärdsfrågorna, definierat på ett brett sätt som vård, äldreomsorg, sjukpenning och pensioner. 17 procent tror att det i första hand kommer att falla på arbetsgivarna. Bara var fjärde person tror att det är den offentliga sektorn som kommer att ta ett ökat ansvar för välfärden. Det tycks således som att de flesta förväntar sig att även välfärdsområden som hittills helt dominerats av det offentliga, i framtiden mer kommer att präglas av en blandad finansiering och ett delat ansvar.

Avslutande kommentarer

De flesta svenskar tycker sig ha det bra. De har fått det allt bättre och förväntar sig i regel att de närmaste åren ska fortsätta i samma riktning. Den oro som man kunde se i förra årets undersökning är till stora delar borta. På kort sikt är optimismen stor, och den har ökat mycket sedan förra året. Den omedelbara oron efter finanskrisen tycks vara över.

I ett lite längre perspektiv finns det dock välfärdsområden som alltjämt präglas av oro och skepsis. De flesta tror att de kommer att bo bättre, må bättre och tjäna mer än sina föräldrars generation. Men samtidigt tror de att de kommer att få sämre pension och äldreomsorg än sina föräldrar. Det återstår fortfarande ett stort arbete för såväl politiker och myndigheter som för media och företag att förklara hur pensionen fungerar och vad man som enskild kan göra för att säkerställa en bra och rimlig pensionsnivå.

En tydlig trend i undersökningen är också att stödet för ökat eget ansvar i välfärdsfrågorna fortsätter att stärkas. De flesta tror att individer och arbetsgivare kommer att få ta ett allt större ansvar för välfärden och de flesta tycker (kanske något mer uppseendeväckande) att det är något bra och önskvärt. Tre av fyra tycker att det bästa sättet att finansiera välfärden är genom att kombinera skatter och privat finansiering.